

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سوره توحید، ۴ ماه مبارک رمضان ۹۹

برنامه ما، یک نگاه تدبری در حد مقدمات داریم با این رویکرد که ببینیم این سوره نتیجه‌اش در زندگی روزمره ما چگونه است و اگر بخواهیم این سوره را به بچه‌های دبستانی آموزش دهیم چه نکاتی را رعایت کنیم و چه مفاهیم از سوره به بچه‌ها قابل انتقال است.

باید هدف هدایتی سوره را ببینیم و به چه درد ما در زندگی می‌خورد. و بعد آن را چگونه در حد و فهم بچه‌ها نازل کنیم.

در عین حال سعی می‌کنیم نگاهمان به تدبیر در قرآن تنظیم شود. به واسطه مطالعه سور مختلف، دستمان بیاید که تدبیر در قرآن چه نوع مطالعه کردنی است و خروجی تدبیر در قرآن چیست. با ویژگی‌های دوره‌ی رشدی دبستان کم کم داریم آشنا می‌شویم.

معرفی اجمالی سوره مبارکه توحید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (۱)

اللَّهُ الصَّمَدُ (۲)

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (۳)

فهم قرآن

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (۴)

سوره مبارکه توحید، یکی از سوره‌هایی است که قل آغاز می‌شود و به همراه ۳ سوره دیگر از جز سی به ۴ قل معروف است. ۵ سوره با قل شروع می‌شود: سوره جن و سور ۴ قل. سوره‌هایی که با قل شروع می‌شوند، خواص شبیه بهم دارند.

سوره توحید، سوره‌ای است که مشهور است که یک سوم قرآن است و سه بار خواندن آن مانند یک ختم قرآن است.

این سوره شناسنامه خداوند است و خدا را معرفی می‌کند به این صورت که ذهن انسان چون نمی‌تواند خدا را ایجابی بشناسد، خدا را به صورت سلبی معرفی می‌کند یعنی ویژگی‌هایی که از موجودات می‌شناسیم و اصلی هستند، را از خدا سلب می‌کند تا از خداوند شناخت بهتری پیدا کنیم.

نام دیگر سوره، اخلاص است. از یک زاویه سوره توحید، خدا و وحدانیت او را معرفی می‌کند و از زاویه دیگر، ما را در شناخت خدا خالص می‌کند و در ما اخلاص ایجاد می‌کند.

وقتی صفات خاص خدا را مطرح می‌کند می‌توانیم بفهمیم مخلوقات چه صفاتی دارند.

قل هو الله احد

بگو و ابراز کن اول سوره برای همه آیات بعدی سوره نیز هست و باید ابراز شوند.

هو ضمیر شان است. جریان از این قرار است.

احد یعنی یکتا. یکتا و یگانه دو معنی هستند. یکی، معنی واحد است. واحد یعنی یگانه، کسی که دوتا نیست، همین یکدونه است. یکتا که ترجمه احد است یعنی تا ندارد، جنبه‌های مختلفی ندارد، اجزای مختلف ندارد.

الله صمد

صمد یعنی بی نیاز که همه به او نیارمندند و خدایی که هیچ جای خالی و نیازمندی ندارد. چیزی ندارد که کمبود داشته باشد بخواهد انرا پر کند.

لم یلد و لم یولد

نه زاییده و نه زاییده شده است و به عبارتی نه تولید کرده و نه تولید شده است.

ولم یکن له کفوا احد

هیچ وقت برای او حتی احدی، کفو و همانندی برای او نبوده است.

تولید(ولد) با خلق فرق دارد. تولید کننده وقتی چیزی را تولید می کند از تولید کننده جدا می شود مانند ولد که از مادر جدا می شود و از او مستقل می شود.

چیزی از خدا جدا و مستقل نمی شود. همه مخلوقات در عالم احد نیستند، اجزا دارند.

هیچ مخلوقی صمد نیست، همه مخلوقات تکامل دارند و نیازمند هستند. نیاز به پر کردن جاخالیها دارند و باید به کمال برسند.

همه مخلوقات همه از چیزی تولید شده اند و از تکثیر بوجود آمده اند.

همه مخلوقات همانند دارند. می توانند در دسته بندی قرار گیرند.

سوره توحید از طرفی نشان می دهد که خدا ویژگی های خاصی دارد که مخلوقات آنها را ندارند و هم نشان می دهد که مخلوقات ویژگیهایی دارند که نشانه مخلوق بودنشان است.

معرفی سوره به بچه‌های دبستانی

برای این سن راجع به مخلوقات خدا صحبت می‌کنیم. خداوند صفاتی مثل ولد داشتن و همتا داشتن را ندارد، با ویژگیهای مخلوقات، تنوع آنها، خواص مخلوقات خدا را به بچه‌ها معرفی می‌کنیم، بچه‌ها را توجه می‌دهیم به تنوع مخلوقات، تمرکز روی مخلوقات خاص می‌کنیم، قوانین جهان و مخلوقات و نظام یکپارچه بین مخلوقات را به آنها نشان می‌دهیم. به مرور سطح مفاهیم را بالا می‌بریم.

با آشنایی با مخلوقات و تنوع آنها و هماهنگی آنها و قوانین حاکم بر آنها یکپارچه است، به این واسطه یواش یواش با خدا و یگانگی خدا و موثر حقیقی بودن خدا آشنا می‌شوند.

تدبر در سوره مبارکه توحید

اولین صفتی که در این سوره برای خدا گفته می‌شود احد است. علامه طباطبایی می‌فرمایند که احد، نزدیکترین اسم به ذات خدا است یعنی بی‌نهایت. ما در ذهنمان چیزهای محدود را درک می‌کنیم. مفهوم یعنی قابل فهم است یعنی حدودی دارد که می‌توانیم آنرا بشناسیم. پس ذات خدا قابل شناخت نیست. فقط چیزهایی که حدود دارد را می‌توانیم بفهمیم.

احد یعنی حد و جزیی ندارد. یک حد اولیه ایجاد می‌کند که در مورد خدا بفهمیم.

امیر المومنین (ع) می‌فرمایند: کمال توحیده نفی صفات عنه. کمال توحید خدا این است که صفات را از خدا نفی کنی، حتی صفات هم مخلوق خداوندند.

نقطه مقابل احد در مورد مخلوقات، هر مخلوقی دارای اجزا هستند، جنبه و ابعاد مختلف دارند و متشکل از چیزهایی هستند. اجزای مرتبی دارند که آنها را شکل داده و آنها را بوجود آورده است.

فهم قرآن

صمد با ال یعنی صمد خالص. هیچ جا خالی ندارد. خلائی ندارد حتی نقطه‌ای نیست که در آن بتواند به کمال برسد. هر چه هست، در او هست. همه چیز را در خود دارد. هر چیز دیگری به او نیاز دارد. بی‌نیاز مطلق است و هر چیز غیر او، به او نیاز دارد.

در مقابل صمد بودن خداوند بقیه مخلوقات نیازهایی دارند و این نیازها سبب می‌شود که خدا آنها را به سمت رفع نیازها می‌برد. از ابتدا در وضعیت کمالی خود نیستند و کم‌کم به کمال خود نزدیک می‌شوند و تکامل دارند.

خداوند لم یلد است یعنی ولدی نداشته‌است. ولد یعنی چیزی که والد او را تولید می‌کند و در خلق اولیه اش به والد نیازمند است ولی بعدش از او مستقل می‌شود. خداوند چیزی را تولید نمی‌کند که در ایجاد اولیه وابسته باشد و بعدا مستقل شود. همه موجودات که خلق می‌شوند در بقا هم به خداوند نیازمندند.

گاهی ممکنه چیزهایی را ولد خدا بدانیم مثلا چیزی ندارم از خدا می‌خواهم، وقتی خدا به من داد، خیالم راحت می‌شود و دیگر از او نمی‌خواهم. یعنی من در پس زمینه ذهنم فکر می‌کنم که خدا ولد دارد. من در زندگی مثل گذشته نمی‌گویم خدا فرزند دارد ولی فکر می‌کنم خدا چیزی را که بوجود آورد، دیگر تمام شد. باید بدانیم هر چیزی هم در خلق اولیه و هم در بقایش به خدا نیازمند است.

در مقابل موجودات ولد دارند. چیزی را تولید می‌کنند ولی بعدش از او جدا می‌شوند. مثلا کوه‌ها از گدازه‌های آتشفشانی ایجاد می‌شوند، بعضی از رسوبات ایجاد می‌شوند و بعضی از طبقات زمین و... ولی حالا که بوجود آمدند، دیگر نیازمند آن چیز اولیه نیستند.

هر گیاهی و هر حیوانی بابا و مامانی داشته‌است.

ولی خداوند متولد نشده، خدا بواسطه فرایندی بوجود نیامده است. خداوند همیشه بوده است، تولید چیزی نیست. بقیه مخلوقات در اثر تکثیر والدینشان شکل گرفته‌اند، منشا قبلی دارند.

ولم یکن له کفو احد

هرگز نبوده است برای او همتایی حتی یکدانه. مطلقاً بی همتاست و مثل و مانند ندارد.

خدا رحیم است، این صفات در بقیه مخلوقات هم هست. باید بدانیم نه مثل خدا. در هیچ جنبه ای مانند خدا وجود ندارد. مهربانی مادر ما مثل خدا نیست. خدا یک چیز دیگر است. هر صفتی در هر مخلوقی ببینی مثل صفت خدا نیست. پدر رزق و روزی می‌آورد ولی مثل خدا نیست.

همه مخلوقات مثل و مانند دارند. یا جفتی دارند یا در دسته بندی قرار می‌گیرند. و از یک جهتی شبیه دیگری است و فقط خداست که از هیچ جهتی با هیچ چیز مانند نیست.

ورود سوره به زندگی ما

نتیجه سوره توحید، شناخت خداست. همین آیه آخر برای خداشناسی خیلی مهم است مثلاً در محاسباتمان می‌خواهیم کاری بکنیم که نمی‌شود ولی خدا اینگونه نیست که براساس محاسباتی کاری انجام دهد. علم و قدرت خدا با همه مخلوقاتش فرق دارد، باور به این زندگی را برایمان شیرین می‌کند.

از لم یلد باید بدانیم که همانقدر که در چیزهایی که نداریم، خدا باید آنرا بدهد، در چیزهایی که داریم هم باید خدا آن را برای ما نگه دارد. همانقدر که خدا باید کارهای نشدنی را شدنی کند، همانقدر نیاز هست که خدا کارهای شدنی را برای ما شدنی نگه دارد.

فهم قرآن

این‌ها که می‌گوییم برای بچه‌های دبستانی نیست برای زندگی خودمان است.

خدا لم یولد است، بالای خدا چیزی نیست. بعضی وقت‌ها می‌گوییم خدا کارهایش را براساس حکمتی انجام می‌دهد. یعنی حکمتی بالادست خدا هست که خدا براساس آن کار را انجام می‌دهد، می‌گوییم خدا کارهای خوب را انجام می‌دهد. یعنی تعریف خوب و بدی بالاتر از خدا وجود دارد. این‌گونه نیست در واقع حکمت براساس حکمی که خدا انجام می‌دهد، تعریف می‌شود. همه چیز بعد از خداست و بعد از خدا تعریف می‌شود، نه قبل از خدا. پی بردن به حکم خدا، حکمت است. کاری که خدا انجام می‌دهد خوب است. غیر خواست خدا، خوب نیست. خوب و بد بعد از خدا تعریف می‌شود.

خدا براساس قوانین عالم عمل نمی‌کند. قوانین عالم، شاء و مشیت خداست. یذل من یشاء... شاء و مشیت خدا قوانین بالادستی عالم هستند و بعد از خدا تعریف می‌شوند. همه چیز بعد از خداست، بالاتر از خدا نیست. خدا صمد است. همه موجودات در تمام ابعاد وجودشان به خدا وابسته اند و اصلا وجودشان همان خداست و به وجود خدا هست که هستند. "هست همه چیز از هست خداست." همه مطلقا به خدا نیاز دارند. احد بودن خدا کاربرد زیاد دارد در زندگی...

خدا عصبانی نمی‌شود، خدا حالت‌های مختلف ندارد. خدا خداست. وقتی ما خود را تحت رحمت واسطه قرار می‌دهیم، شامل اسم رحمت خدا می‌شویم. و وقتی از رحمت خدا روی بر می‌گردانیم مورد غضب خدا واقع می‌شویم، این ما هستیم که حالمان و رویکردمان عوض می‌شود.

خدا به ما اختیار داده. قوانین ثابتی در عالم هست که مشیت خدا هست. این که ما رو به کدام سمت کنیم، رو به رحمت خدا کنیم یا غضب او، به ما بستگی دارد.

سوال: بچه‌ها می‌پرسند خدا کجاست؟ چه جواب دهیم؟

فهم قرآن

در سال‌های اولیه نباید جواب داد و حرف را عوض کرد. موضوع برای آن‌ها قابل درک نیست. پسر کلاس اول دبستانیم از جایی ناراحت بود بعداً آمده بود با هم نماز بخوانیم. گفت جایزه‌ام چی میشه؟ گفتم چشم ولی خود نماز خیلی خوبه آدم با خدا صحبت می‌کند خیلی خوبه گفت خدا که صدای ما را نمی‌شنود... کو خدا؟ هی می‌گید خدا عصاب من را خرد می‌کنید. از اینجا به بعد هر گفتگویی بکنید خرابکاری است و قبلش هم خراب کاری کرد.

هر وقت حالش خوب بود می‌گفت خیلی حس خوبیه که آدم با خدا در نماز صحبت می‌کند

سوالشان جدی نیست. می‌پرسد این یعنی چی؟ بچه دو ساله هی می‌پرسد این چیه؟ خیلی از مواقع، الکی این‌ها را می‌پرسند. باید حرف را عوض کرد. دغدغه ذهنی جدی برای سوالشان ندارند. وقتی بحث خدا فلسفی می‌شود، خیلی وقتها ما هم جوابش را نمی‌دانیم و سوال آن‌ها هم جدی نیست و حواسش را پرت می‌کنیم. جواب درست بدهید ولی توضیح نمی‌خواهد بدهید. اگر لازم بود. راجع به آن گفتگو نباید کرد. نباید بحث فلسفی کرد. تا پایه چهارم درک مفاهیم انتزاعی ندارد.

سوال: تفاوت بیان سوره توحید با سوره حمد برای بچه‌ها چیست؟

خیلی وقتها خیلی سوره‌ها در بیان بهم شبیه می‌شوند چون همگرا هستند. تفاوت رویکردی دارند. در سوره حمد تمرکز روی نعمت نیست، تمرکز روی زیبایی و تحسین است و تقلید از زیبایی‌ها و انجام رفتارهای زیبا. در سوره توحید، تمرکز روی خواص مخلوقات و نظام یکپارچه‌شان است اگرچه که زیبا هستند و تحسین هم دارد.

با شناخت بیشتر صفات مخلوقات، متوجه خدا می‌شوند.

سوال: این صفات تمایز خالق و مخلوق است؟

تمایز خالق و مخلوق همین است. در کتاب صفت، فصلی در مورد صفات مخلوقات نوشته شده. به نظر می‌رسد بنیان و چهارچوب تمایز خالق و مخلوق همین صفات است.

سوال: رحمت و غضب خدا دو حالت مختلف است؟

خداوند وقتی عالم خلق را بوجود آورد، تجلیات مختلفی کرد. این تجلیات مربوط به بستر عالم است. کمال توحید خدا، نفی صفات است. (ما خودمان هم به کمال توحید نرسیدیم و درک نمی‌کنیم ولی تئوری آن اینجوری است) خداوند قوانینی را در عالم جاری کرده که نشأت گرفته از یک ذات واحد احد است. همه قوانین عالم، حقیقت لا اله الا الله است. مثلاً قانون این است که اگر کلید را بزنی چراغ روشن می‌شود. روشن و خاموش بودن چراغ، یک قانون است. رحمت خدا در عالم جاری است، هر چیزی پر از رحمت خداست و هر موجودی با رحمت خدا موجود شده است. انسان اگر تصمیم بگیرد در مسیر رحمت خدا قرار بگیرد، رشد می‌کند. درخت و جمادات که دچار رحمت و غضب نمی‌شوند. اگر قایق را در رودخانه بندازی، اگر در جهت بخواهد برود، حرکت می‌کند ولی اگر بخواهد برعکس حرکت کند، همان جریان با آن مخالفت می‌کند. رحمت خدا هم جاریست.

مثال دیگر، هر کس این ساعت اینجا باشد، هدیه می‌گیرد. می‌گویی: هدیه نمی‌خواهم و به آنجا نمی‌روم، بعداً می‌بینی هدیه بزرگی بوده، خود همین که می‌بینی می‌توانستی به آن هدیه برسی و نرسیدی، عذاب ایجاد می‌کند. عذاب، دریافت نکردن هدیه است. هرچقدر هدیه بزرگتر باشد، عذاب بزرگتر است.

حال خدا عوض نمی‌شود، رویکرد ما باعث تغییر وضعیت می‌شود.

اهداف تربیتی

پایه اول:

در این پایه کافی است که "تنوع مخلوقات" را ببینند. سوره توحید را بخوانیم و بگوییم بچه‌ها چیزهای مختلفی در طبیعت وجود دارد. البته گفتن مهم نیست، بازی و فعالیت‌هایی که می‌کنند مهم است. این مخلوقات را خداوند آفریده. اگر خیلی مستقیم به خدا هم اشاره نکردیم، خیلی مهم نیست، چون قدرت انتزاعی ندارند، تمرکز روی مخلوقات کافی است. برگ‌های مختلف سنگ‌های مختلف، حیوانات مختلف را ببینند، صدف جمع کنند و غیره. به مخلوقات و تنوع آن علاقه‌مند شوند. علاقه‌مند شوند مخلوقات مختلف را جمع آوری و دسته بندی کنند مثلاً صدف یا برگ و... البته آموزش خاصی در مورد دسته‌بندی هم نمی‌خواهد بدهیم. به خدا اشاره می‌کنیم در عین حال خیلی صحبت در مورد آن نمی‌کنیم.

پایه دوم:

در این پایه باید با جنبه‌های مختلف آشنا شوند. بعد از آشنایی با تنوع مخلوقات بچه‌ها را با "خواص مخلوقات" مواجه می‌کنیم مثلاً می‌گوییم ویژگی و خاصیت برگ‌ها و سنگ‌ها این است.

پایه سوم:

در این پایه مطالب باید جنبه مطالعاتی و علمی‌تر در حد پایه سوم پیدا کند. علاوه بر موارد پایه‌های قبل، روی یک موجود بالخصوص، مثل مورچه تمرکز کنند و روی آن مطالعه نمایند. کتاب متناسب با آن بخوانند

فهم قرآن

و عجایب یک مخلوق را بفهمند. هر موجودی یک چیز جذاب و جالب دارد. "توجه به عجایب و ویژگی‌های خاص یک مخلوق" مناسب این سن است.

این مطالعه مخلوق نباید تبدیل به کلاس علوم شود. می‌گوییم سوره توحید داریم می‌خوانیم. سوره توحید می‌گوید: همه مخلوق خدا هستند و ویژگی‌هایی دارند.

پایه چهارم:

در این پایه قدرت انتزاع بیشتر شده است و توانایی ثبت و یادداشت برداری پیدا کرده‌اند. اگر اولین بار است که سوره توحید می‌شنوند، موارد پایه‌های قبل هم باید انجام دهیم. ولی به طور خاص در این پایه "ارتباط مخلوقات با هم" را ببینند و توجه کنند مثلاً این مخلوق از این بوجود می‌آید. چرخه‌های ارتباط مخلوقات بهم را ببینید مثلاً چرخه‌هایی که روی هم اثر می‌گذارند را ببینند. ماه روی دریا چه اثری دارد، جزر و مد روی ساحل چه اثری می‌گذارد و... یا مثلاً در دریا جلبک زیاد شود، روی موجودات دیگر چه اثری می‌گذارد. یا چرخه رشد پروانه، کرم، پيله و پروانه و...

علوم خیلی در آموزش سوره توحید می‌تواند موثر باشد.

پایه پنجم:

تعاملات جدی تر شده و بچه‌ها بیشتر می‌توانند روی تعاملات تمرکز کنند. رغبت به کارهای خوب و درک مفاهیم انتزاعی در آنها بیشتر شده است.

سوره توحید روی "دیدن قوانین" می‌رود. ببینند موجودات مختلف چه قوانینی دارند و در کجا این قوانین وجود دارد.

در این پایه قانون شناسی باید رغبتشان را به کارها بیشتر کند و روی تعاملاتشان تاثیر بگذارد.

قانون یکپارچگی ها را بشناسند. بفهمد این قانون در شرایط یکسان، در جاهای دیگر هم وجود دارد مثلا جوش آمدن آب در همه جا از یک قانون پیروی می کند.

قانون حاکم بر حیوانات گیاهان و یا در سطح بالاتر قانون های در روابط و ثابت بودن این قوانین در موقعیت های زمانی و مکانی مختلف ثابت است.

پایه ششم:

اگر اولین بار است که با سوره توحید آشنا می شوند لازم است به هدف های پایه های قبل هم اشاره شود.

در این سن باید "نظام یکپارچه در عالم" را درک کنند. برای این خوب است توجه کنند به این که هر اتفاقی در هر جایی بخواهد بیفتد، مدیر و رهبر نیاز دارد. خودشان وقتی کار گروهی کنند، متوجه اهمیت مدیر برای رهبری جمع می شوند. از بچه ها بخواهیم راجع به موجوداتی مثل پرنده هایی که به صورت جمعی کوچک می کنند یا حیواناتی که زندگی جمعی دارند مطالعه کنند. به صورت گروهی تحقیقی در رابطه با نقش مدیریت و رهبری جمع انجام دهند. بفهمند مدیریت در یکپارچگی و نظام آن چقدر مهم است. چه مستقیم بگوییم چه نگوییم وقتی در نظام عالم آنقدر یکپارچگی وجود دارد نشان می دهد مدیریت یکسان دارد، بگوییم یک خالق همه را مدیریت می کند. می توانیم به خدا اشاره مستقیم هم نکنیم.

با استفاده از ویژگی های مخلوقات خدا را بهتر می شناسند.

نمونه فعالیت

در سایت فهم قرآن به آدرس www.fahmeghoran.ir فعالیت‌های مختلف وجود دارد و فیلم‌های معرفی و ارائه سوره وجود دارد و هم‌چنین می‌توانید فعالیت‌هایی برای سوره پیشنهاد دهید.

درس علوم در آموزش توحید خیلی می‌تواند موثر باشد. تنوع، عجایب، قوانین، نظام یکپارچه مخلوقات را ببینند.

برای بزرگ‌ترها می‌گوییم، وقتی با سیر آموزش سوره آشنا می‌شویم، برای خودمان و ورود به زندگی خودمان جالب است. مثلاً خدا را در تنوع مخلوقات ببینیم. خدا را در ارتباط مخلوقات و در چرخه مخلوقات ببینیم، خدا را در قوانین مخلوقات ببینیم و خدا را در نظام یکپارچه مخلوقات ببینیم.

سوال: برای اینکه در دام علوم تجربی نیافتیم چه کنیم؟

علوم تجربی به ما کلک زده. تجربه و طبیعت، انسان را به خدا مرتبط می‌کند. علوم غربی تجربی تلاش کرده ما به خدا نرسیم ولی بچه‌ها این ذهنیت را ندارند آن‌ها با ذهنهای پاکشان که دچار آلودگی علم الحادی نشده‌اند. نگران این موضوع نشوید. به خدا اشاره می‌کنیم و **القای معلم** خیلی موثر است مخصوصاً برای سنین دبستان که حرف اول و آخر را می‌زند. حسی که من در کلاس به بچه منتقل می‌کنم، از حرفی که می‌زنم موثر تر است. قلب مومن من از حرفم بیشتر روی بچه‌ها تاثیر می‌گذارد.

طبیعت مخلوق خداست. نباید بگذاریم طبیعت را غیر خدا بدانیم. در فیلم‌های طبیعت گاهی می‌گوید این صحنه‌ها در آمریکا است، نباید حس بدی در آدم بخاطر آمریکا، به طبیعت ایجاد می‌کند. مخلوقات خدا همه

فهم قرآن

جا مخلوق خدا هستند در همه جا. حس منفی نباید به طبیعت داشته باشیم. بچه‌ها وقتی سنگ و طبیعت را که می‌بینند، خدا را می‌بینند.

برکت خواندن سوره توحید بسیار زیاد است و از القائات دیگر اثر بیشتری دارد.

سوال: چطور قانون‌ها را به بچه‌ها نشان دهیم و به خدا ربط دهیم؟

اصراری به ربط دادن به خدا نداریم همه چیز به خدا ربط دارد. فقط قوانین مختلف را نشانشان می‌دهیم. من معلم با القای خداشناسی این کار را می‌کنم. فرض کنید کسی در سند ۲۰۳۰ آموزش‌هایی می‌دهد. می‌گوید ببینید چیز بدی به بچه‌ها نمی‌گوییم. ما هم می‌گوییم مشکلی ندارد ولی شکل آموزش اینطوری است که خانم خاصی با وضعیت خاصی با رویکرد خاصی می‌رود این آموزش را می‌دهد. یکجهت منفی در ذهن بچه‌ها ایجاد می‌کند.

محتوای ما که منفی نیست ولی معلمی که قصد آموزش سوره توحید دارد و می‌خواهد بچه‌ها خداشناس باشند خیلی مهم است. قوانین را نشان می‌دهیم برای شناخت خدا. سوره توحید را می‌خوانیم. این خیلی مهم است. **اصلی ترین قالب آموزشی ما خواندن سوره است.** انواع قالب‌ها را داریم ولی مهمترین آن خواندن سوره است. یا به صورت هم خوانی که خیلی موثر تر است یا به صورت تک خوانی. درخت را می‌بینیم سوره توحید می‌خوانیم و... وقتی شکل آموزش ما با خواندن سوره همراه است خودش سوره توحید را تداعی می‌کند و آموزش خداشناسی می‌شود. اشاره‌ای هم به خدا می‌کنیم که خدا خالق است.

سوال: میزان بیان سوره‌ها برای بچه‌ها چقدر باشد؟ اشاره مدام باعث دلزدگی نمی‌شود؟

فهم قرآن

میزان اشاره به سوره کاملا وابسته به معلم، القا و ظرفیت بچه‌ها دارد و باید اشاره‌ها به صورتی باشد که باعث دلزدگی نشود. اگر ظرفیت وجود دارد و نشاط به اندازه کافی وجود دارد می‌شود چند بار در روز سوره را خواند و اگر نه یک بار در روز می‌خوانیم ولی آن یکبار باید بهترین زمان باشد و بچه‌ها مطالبه خواندن سوره را داشته باشند و در بقیه موارد اشاره می‌کنیم و گاهی بچه‌ها خودشان می‌گویند این سوره توحید است. باید شاد و بانشاط باشد و خواندن سوره را حتما داشته باشیم

برخی جاها که ما فکرش را نمی‌کنیم به سوره اشاره می‌کنند.

سوال: برای بچه‌هایی که هنوز مدرسه نمی‌روند می‌توان استفاده کرد؟

به طور کلی بچه‌هایی که مدرسه نمی‌روند برنامه جداگانه‌ای وجود دارند. کتاب "با کودکان خود طیب سخن بگوییم." ویژه محققین است و برای دوره اول رشد. در این کتاب بر اساس سیر شکل‌گیری کلام در بچه‌ها از تولد بحث شده است، لحن، کلام و.. تا تکامل تکلم.

در پایان کتاب جدولی وجود دارد که برای بچه‌ها سوره خوانده شود و با کلام سوره آشنا شوند. برنامه‌ای جداست و این مطلب مربوط به دبستان است.

برای بچه‌های پیش دبستانی با ملاحظاتی می‌توان محتوای کلاس اول را ارائه کرد ولی برای بچه‌های کوچک‌تر برنامه کاملا جداست.

سوال: می‌توان زنگ علوم را با درس سوره توحید را با هم در یک زمان تلفیق کنیم؟

خیر اشکالی ندارد ولی اصطلاح تلفیق درست نیست، ما مطالب قرآن را با چیزی تلفیق نمی‌کنیم. ما برای انتقال مفاهیم قرآن، از محتوای درس علوم استفاده می‌کنیم ولی اگر از بچه‌ها بپرسیم سر چه کلاسی بودید؟

فهم قرآن

بگویند سر کلاس قرآن بودیم نه علوم. یعنی اول سوره توحید می خوانیم و می گوییم می خواهیم سوره توحید بخوانیم وبعد درس علوم و آن بخش که مربوط به سوره توحید هست.

سوال: در سوره های قبل ویژگی های رشدی را در نوع کار و رفتار مخاطب پیاده می کردیم و لی در این سوره ویژگی های رشدی هر پایه را باید در موضوع ببینیم؟

خاصیت سوره مبارکه توحید اینگونه است. آموزش سوره توحید شناختی تر و مثلا سوره توحید رفتاری تر است. البته ما در آموزش هایمان هم جنبه شناختی، هم جنبه گرایشی و هم جنبه رفتاری داریم.

سوال: آیا فقط تکرار سوره بدون هیچ توضیحی صحیح است؟

تکرار سوره بدون هیچ توضیحی در مورد سوره اگر در محیط با نشاط باشد غلط نیست. همین سطحی از فهم قرآن است به شرط شاد بودن یعنی خواندن سوره برای بچه ها از بسیاری کارهای دیگر خوشایندتر باشد. اشاره به موضوع خاص برای این است که روند فهم سوره را تسهیل کنیم و به پیام سوره اشاره می کنیم. اگر فقط به مخلوقات اشاره کنیم و به سوره توحید اشاره نکنیم در واقع فهم قرآن کار نکرده ایم ولی اگر فقط سوره توحید را بخوانیم در محیط با نشاط و به مخلوقات اشاره نکنیم کمی فهم قرآن کار کرده ایم.

سوال: با بچه هایی که رشد بالاتری دارند می توان مراحل بالاتر را کار کرد؟

بله می شود. در کلاس ها معمولا این کار نمی شود مگر اینکه کلاس خاصی باشد و بچه های قوی تر انتخاب شده باشند ولی در کلاس های عادی بچه هایی هستند که اجازه نمی دهند از این سطح بالاتر بروید.

سوال: ارتباط مفاهیم با سوره ناملموس تر از سوره های قبل است؟

فهم قرآن

ارتباط مفاهیم به این بر می‌گردد که در این سوره راجع به خداوند است و وقتی ما می‌خواهیم راجع به خدا صحبت کنیم، آن سمتش را می‌توانیم بفهمیم مثلا سوره توحید در مورد مانند نداشتن خداوند صحبت کرده است چون ما در مورد همه مخلوقات این درک را داریم که همه مانند دارند و سوره توحید گفته است که خدا مانند ندارد. ما در مورد مخلوقات دیگر این درک را داریم که موجودات دیگر تولید دارند، ولد دارند و ولد چیز دیگری هستند و سوره توحید می‌گوید خدا ولد ندارد و ولد چیزی نیست. ما راجع به همه موجودات این درک را داریم که آن‌ها نیازمند و در حال تکامل هستند و سوره توحید خدا را از نیاز و تکامل بری دانسته است و ما راجع به همه موجودات می‌دانیم که جنبه و اجزای مختلفی دارند و سوره توحید گفته است که خدا جنبه و اجزای مختلفی ندارد. خود سوره مبارکه توحید برای معرفی خداوند به ما از ویژگی مخلوقات استفاده کرده است، ما شناختی که از محیط اطراف داشتیم، خداوند از این شناختی که ما از عالم خلق داریم، برای شناخت خودش استفاده کرده است، ما هم برای آموزش سوره توحید به بچه‌ها از همین شناخت استفاده می‌کنیم. یعنی سعی می‌کنیم شناخت بچه‌ها را از مخلوقات بیشتر کنیم تا آن‌ها خدا را بهتر بشناسند.

سوال: این که به بچه‌ها بگوییم این کار را بکنی خدا خوشحال می‌شود یا ناراحت می‌شود و خدا دوست دارد، کلام درستی است؟

اینکه بگوییم خدا خوشحال می‌شود برای بچه‌های سنین بالاتر اشکالی ندارد ولی خدا ناراحت می‌شود را به کار نبریم. کلا برای بچه‌های سن ابتدایی به خصوص سال‌های اول نباید برایشان نگرانی و اضطراب به وجود بیاید، نباید خدا یک موجود ترسناک باشد.

در دروه اول رشد ربوبیت را به واسطه ابوت و مقام پدری و در جنبه‌ای مادر می‌شناسد. در واقع بچه‌ها با والدین شناسی وارد بحث خداشناسی می‌شوند. مثلا توصیه اکید وجود دارد که پدر باید خیلی مهربان باشد و

فهم قرآن

اگر منعی باید وجود داشته باشد مادر باید انجام دهد چون مادر تصویر مهربانی در ذهن بچه دارد. در خاطرات بچگی هم حتی اگر مادر دعوا هم کرده باشد چهره مهربان دارد ولی اخم پدر خیلی سخت بوده است.

پدر باید موجودی مهربان، برطرف کننده نیازها، آورنده روزی، پناه گاه قابل اتکا و اطمینان شناخته شود و وقتی بچه‌ها پدر را اینگونه می‌شناسند، و بعد خود به خود جایگاه عظمت و بزرگی و ترس منطقی در او شکل می‌گیرد، پدری که هیچگاه فرزند خود را دعوا نکرده است بچه به اندازه کافی از آن پدر حساب می‌برد.

باید اول با جنبه رحمت آشنا شوند و به واسطه آن با عظمتش آشنا شوند.

در مورد خدا هم باید اول جنبه رحمت را به بچه‌ها نشان دهیم و بعد جنبه خدا ناراحت می‌شود را هم می‌فهمند. پس بهتر است که راجع به مهربانی و خوشحال شدن خدا بگوییم البته نه به صورتی که به عنوان اهرم فشار استفاده شود.

سوال: اگر بچه‌ها از پایه اول آموزش سوره به سوره را ببینند و در پایه‌های بالاتر که سوره‌های جدید یاد می‌گیرند در مفاهیم سوره‌های حمد و توحید و... که به صورت ابتدایی یاد گرفته اند دچار مشکل نمی‌شوند؟

خیر این اتفاق نمی‌افتد. اگر بچه‌ها مفاهیم را در کلاس اول یاد گرفته اند و حالاً به کلاس ششم رسیده‌اند

اگر سوالاتی از سوره‌های قبلی برایشان پیش آمد متناسب با سن می‌توان به آن‌ها جواب داد. چون سیر آموزش سوره‌ها سیر بسیار مشخصی است مثلاً در کلاس اول آموزش سوره توحید جمع کردن سنگ بوده است و در کلاس ششم در سوره تکویر سوال از سوره توحید دارند می‌توان سوالشان را متناسب با سنشان جواب داد و هیچ منافاتی با آموزش قبلی ندارد. مثلاً می‌گوییم یاد تونه کلاس اول بودید برگ جمع می‌کردید، تمام این عالم نظام یکپارچه دارد، همه با هم مرتبط است مثلاً این برگ‌ها با خورشید، خورشید با جو و آب و... و همه اینها مخلوق خداست و هیچ مشکلی برای بچه‌ها به وجود نمی‌آید.

فهم قرآن

در سنین بالاتر هم که با مفاهیم بیشتر آشنا می‌شوند می‌بینند که مباحثی که در کلاس اول خوانده‌اند مباحث خوب و دقیقی بوده است و مطالبی که از کلاس اول در ذهنشان است به فهمشان از سوره توحید در سنین بالاتر کمک می‌کند.

سوال: سوره را با صدای خودمان بخوانیم بهتر است یا با صدای ضبط شده قاری؟

با صدای خودمان بهتر است ولی برای تنوع و جذابیت دادن می‌توان از صدای قاری هم استفاده کرد ولی هرچه بتوانیم به بچه‌ها بفهمانیم که این قرآن کلام است، مثل اینکه ما باهم حرف می‌زنیم ولی قرآن حرف خداست. و باید این به بچه‌ها القا شود و مدل حرف زدن خواندن بهتر است.

ان شاء الله خدا به ما توفیق دهد که در محضر قرآن باشیم، قرآن را بفهمیم، عمل کنیم و زندگی کنیم و قرآن را گسترش دهیم.

ان شاء الله همیشه در راه تعلیم و تعلم قرآن باشیم.

اللهم صل علی محمد وال محمد وعجل فرجهم

۱۲،۴۹ تا ۱۳،۶

تلفیق قرآن با علوم

